

แนวทางการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู
สาขาวิชาบริหารธุรกิจที่ส่งเสริมกระบวนการคิด
โดยผ่านการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน
Guidelines of Learning Management of Student Teachers of
Business Administration which Promote Thinking Process
Using Classroom Action Research

วราภรณ์ สิทธิวงศ์^{1*}

¹สาขาวิชาบริหารธุรกิจ ภาควิชาอาชีวศึกษาและการส่งเสริมสุขภาพ
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เลขที่ 239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู สาขาวิชาบริหารธุรกิจ โดยผ่านการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน และ 2) สังเคราะห์หาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู สาขาวิชาบริหารธุรกิจ โดยผ่านการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู ปีการศึกษา 2558 สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมกระบวนการคิด จำนวน 9 คน วิธีการที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม รวมทั้งการวิเคราะห์เอกสารแผนการเรียนรู้และผลงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ผลการวิจัยพบว่า 1) ลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดมี 2 ลักษณะ ดังนี้ คือ จัดการเรียนรู้โดยมุ่งพัฒนากระบวนการคิดโดยตรง คือ การจัดการเรียนรู้ที่ไม่คำนึงถึงสาระการเรียนรู้ตามรายวิชา ทุกคนจัดในขั้นนำเข้าสู่บทเรียน และอีกลักษณะหนึ่ง คือ การบูรณาการกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้ในสาระรายวิชา และ 2) แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดนั้น เป็นแนวทางที่เป็นวงจรต่อเนื่องกันใน 3 องค์ประกอบ คือ การวางแผน (Plan) การลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ (Action) และการสะท้อนคิด (Reflection)

* ผู้เขียนหลัก
อีเมล: vara-24@hotmail.com

คำสำคัญ

แนวทางการจัดการเรียนรู้ นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูสาขาวิชาบริหารธุรกิจ กระบวนการคิด การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

Abstract

The purposes of this research were to study learning management pattern that promotes thinking process of student teachers in business administration using classroom action research and to synthesize guidelines for learning management that promotes student's thinking process. The population of this research included 9 student teachers in business administration from the Faculty of Education, Chiang Mai University, in the academic year 2015. They were assigned to conduct classroom action research to promote student's thinking process. Data collection methods were observation, interviews, focus group, lesson plan analysis, and classroom action research results.

Research findings revealed that there were 2 patterns of learning activity management that promote thinking process 1) the learning management used during the lesson introduction which directly develops student's thinking process, regardless of the subject contents 2) the integration of learning management with subject contents. In sum, guidelines for learning management that promotes student's thinking process were continuing cycles consisting of plan, action, and reflection.

Keywords

Guidelines for Learning Management, Student Teachers in Business Administration, Promote Thinking Process, Classroom Action Research

บทนำ

การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ (Learning How to Learn) ให้ผู้เรียนเรียนรู้วิธีคิด (Learning How to Think) เป็นระบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 แนวทางการศึกษามาตรา 22 กำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดและมาตรา 24(2) กำหนดให้การจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องมีการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา (ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา, 2542) ฉะนั้นบทบาทของผู้สอนต้องรู้ในศาสตร์ที่สอนและรู้เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน กระตุ้นและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดเพื่อเป็นรากฐานที่สำคัญเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้านต่างๆ ที่จำเป็นต่อไป

การจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ต้องมีการออกแบบและวางแผนการจัดการเรียนรู้ โดยต้องคำนึงถึงผู้เรียน เนื้อหาสาระ สภาพแวดล้อมและเทคนิควิธีการสอน ดังคำกล่าวของ อารมณ ใจเที่ยง (2546) ที่กล่าวว่า การสอนย่อมมีเป้าหมายให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งจะบรรลุผลได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนที่หลากหลายรูปแบบและวิธีการ ผู้สอนต้องมีความรู้ ความเข้าใจจึงจะจัดกิจกรรมได้ถูกต้องเหมาะสม นอกจากนี้ ทิศนา ขัมมณี (2554) ได้กล่าวว่าการจะพัฒนาระบบการคิดให้กับผู้เรียน ผู้สอนต้องเข้าใจเกี่ยวกับการคิด และรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการคิด เพราะทักษะการคิดที่สามารถพัฒนาให้แก่ผู้เรียนนั้นมีจำนวนมากและการคิดทุกประเภททุกระดับล้วนมีความสำคัญต่อผู้เรียน ในระบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนพบว่ายังมีปัญหาอุปสรรคมาเป็นเวลานานแล้ว โดยเฉพาะปัญหาที่ตัวครูหรือผู้สอน ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของ ทิศนา ขัมมณี (2546) ที่กล่าวว่า ปัญหาในการพัฒนาการคิดของนักเรียน คือ ครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการคิด ขาดความรู้ทางด้านทฤษฎี หลักการ แนวคิดที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาการคิด ทำให้ครูขาดความมั่นใจและประสบปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนรูเพื่อพัฒนาระบบการคิดของนักเรียน จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นพบว่าผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจ โดยเฉพาะการสอนเพื่อส่งเสริมกระบวนการคิด

นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะศึกษาศาสตร์ จะต้องปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาตามหลักสูตรปริญญาทางการศึกษาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี และผ่านเกณฑ์การประเมินการสอนตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด (สำนักมาตรฐานวิชาชีพ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2548) โดยการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะและมีสาระที่กำหนดให้ฝึกข้อ 7 คือ การทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยดำเนินการในภาคเรียนที่สองของปีการศึกษาที่ปฏิบัติการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็น “บุคคลแห่งการเรียนรู้” จึงเน้นการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนานักศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ ส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นครูมืออาชีพที่มีความรู้และคุณธรรม จริยธรรม ก้าวทันยุคทันสมัย บูรณาการประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งมวลไปสู่การสอนจริง โดยใช้ความรู้จากภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติที่ได้ศึกษานำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ได้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของสถานศึกษา (หน่วยพัฒนาการปฏิบัติงานวิชาชีพครู, 2557)

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน คือ การวิจัยที่ทำโดยครูผู้สอนในชั้นเรียน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน และนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนหรือส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน เป็นการวิจัยที่ต้องทำอย่างรวดเร็ว นำผลไปใช้ได้ทันทีและสะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานต่างๆ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ทั้งของครูและผู้เรียนโดยมีลักษณะสำคัญที่มีการดำเนินงานเป็นวงจรต่อเนื่อง มีกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมและเป็นกระบวนการเพื่อให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่สามารถปฏิบัติได้จริง นั่นคือขณะที่กิจกรรมการเรียนการสอนกำลังดำเนินอยู่ก็ต้องมีการวิจัยเพื่อแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างเรียนและทำการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาผู้เรียนควบคู่กันไป ทั้งนี้ได้ยึดแนวทางการวิจัยตามแนวคิดที่เสนอโดย Kemmis & McTaggart (1988) เป็นวงจร

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนซึ่งเรียกย่อ ๆ ว่า วงจร PAOR มี 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผนหลังจากที่วิเคราะห์และกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข (Plan) 2) การปฏิบัติตามแผนที่กำหนด (Act) 3) การสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน (Observe) และ 4) การสะท้อนผลหลังจากการปฏิบัติงานให้ผู้ที่มีส่วนร่วมได้วิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานต่อไป (Reflect) (สุมิล ว่องวานิช, 2554)

ในฐานะผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์นิเทศก์ประจำสาขาวิชาบริหารธุรกิจมองเห็นความสำคัญและประโยชน์จากการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู ที่ดำเนินการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่กำหนดในหลักสูตรตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิด ซึ่งจากผลการวิจัยในครั้งนี้คาดว่าจะพบลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดและได้แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู สาขาวิชาบริหารธุรกิจ โดยผ่านการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน
2. เพื่อสังเคราะห์หาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู สาขาวิชาบริหารธุรกิจ โดยผ่านการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

วิธีการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ภาคการศึกษาที่ 2/2558 จำนวน 9 คน ที่ทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart (1988) ซึ่งเป็นวงจรการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนซึ่งเรียกย่อ ๆ ว่า วงจร PAOR ที่มีทั้งหมด 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผนหลังจากที่วิเคราะห์และกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข (Plan) 2) การปฏิบัติตามแผนที่กำหนด (Act) 3) การสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน (Observe) และ 4) การสะท้อนผลหลังจากการปฏิบัติงานให้ผู้ที่มีส่วนร่วมได้วิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานต่อไป (Reflect) (สุมิล ว่องวานิช, 2554) ทำการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมกระบวนการคิด โดยจำแนกตามลักษณะของกระบวนการคิดที่จัดกิจกรรมส่งเสริมได้ 4 ลักษณะการคิด ดังนี้

1.1 กระบวนการคิดแก้ปัญหา	จำนวน 1 คน
1.2 กระบวนการคิดเชิงวิจารณ์ญาณ	จำนวน 1 คน
1.3 กระบวนการคิดสร้างสรรค์	จำนวน 2 คน
1.4 กระบวนการคิดวิเคราะห์	จำนวน 5 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนตามรูปแบบของวงจร PAOR โดย Kemmis & McTaggart (1988) ที่จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดใน 4 ลักษณะ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขั้นตอน วิธีการและเครื่องมือดังนี้

2.1 การสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยโดยการสังเกตและใช้เครื่องมือในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานการปฏิบัติงานวิชาชีพครูของนักศึกษา ดังนี้

2.1.1 การนิเทศการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพครู สังเกตขั้นตอนและเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูที่ใช้การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนร่วมกับเครื่องมือประกอบการสังเกต คือ แบบบันทึกการนิเทศการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพครู (แบบ ป.ค 2 – 06) และแบบบันทึกการให้คำปรึกษาการวิจัยในชั้นเรียน (แบบ ป.ค 2-08) จากคู่มือการปฏิบัติงานวิชาชีพครูที่จัดทำโดยหน่วยพัฒนาการปฏิบัติงานวิชาชีพครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2.1.2 การพบปะอาจารย์นิเทศก์ของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพ โดยนักศึกษาต้องเข้ามาพบอาจารย์นิเทศก์เดือนละ 1 ครั้ง รวม 4 ครั้งต่อภาคการศึกษา ใช้การสังเกตร่วมกับเครื่องมือ คือ แบบรายงานผลการให้คำแนะนำของหน่วยพัฒนาการปฏิบัติงานวิชาชีพครูและการบันทึกการประชุมกลุ่ม

2.1.3 การนำเสนอผลงานวิจัยของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพเมื่อสิ้นสุดการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพครู ใช้การสังเกตร่วมกับเครื่องมือคือ แบบสะท้อนคิด ซึ่งมีการกำหนดประเด็นไว้ ดังนี้

- 1) ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน
- 2) ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้
- 3) ความรู้สึกเกี่ยวกับการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน
- 4) การนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในอนาคต

2.2 การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลให้ผู้วิจัยใช้เพื่อตรวจสอบความเข้าใจและกระบวนการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิด โดยกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ดังนี้

2.2.1 กิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิดตามลักษณะการคิด ท่านเข้าใจความหมายขั้นตอนและตัวบ่งชี้พฤติกรรมอย่างไร

2.2.2 การออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับขั้นตอนของลักษณะกระบวนการคิดที่ท่านเลือก มีขั้นตอนและวิธีการแสวงหาอย่างไร

2.2.3 ผลที่เกิดกับผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดเป็นอย่างไร

2.3 การสนทนากลุ่มนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิด ซึ่งกำหนดรูปแบบการสนทนาให้มีผู้นำการสนทนาและเลขานุการจดบันทึกรายงานการสนทนากลุ่ม รวมทั้งกำหนดประเด็นการสนทนาไว้ ดังนี้

- 2.3.1 นักศึกษาคิดว่าการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดมีความสำคัญอย่างไร
- 2.3.2 นักศึกษามีการวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านกระบวนการคิดอย่างไร
- 2.3.3 นักศึกษาได้เลือกรูปแบบและเทคนิคการสอนเพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างไร
- 2.3.4 ผลของการใช้กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดเป็นอย่างไร

ทั้งผู้สอนและผู้เรียน

2.4 การวิเคราะห์เอกสาร เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลโดยการนำเอาเอกสารหลักฐาน การปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษา ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาและชิ้นงานการวิจัย ปฏิบัติการในชั้นเรียนของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู ฉบับสมบูรณ์ โดยกำหนดกรอบการวิเคราะห์ ดังนี้

- 2.4.1 ขั้นตอนกระบวนการคิดที่นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูใช้
- 2.4.2 เทคนิคหรือวิธีการที่นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูใช้เพื่อพัฒนาการคิดแต่ละขั้น
- 2.4.3 เครื่องมือที่ใช้เพื่อการตรวจสอบ
- 2.4.4 ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา จัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ แล้วนำเสนอในรูปแบบการบรรยายเชิงพรรณนา โดยการนำข้อมูลที่ได้ทั้งจากการศึกษาค้นคว้าและการปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูมาวิเคราะห์จัดหมวดหมู่แล้วนำมาสังเคราะห์ เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิด ฉบับร่าง แล้วตรวจสอบแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิด ฉบับร่าง โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน และปรับปรุงแก้ไขแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดตามคำชี้แนะของผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู ใช้เพื่อการส่งเสริมกระบวนการคิด พบว่า มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดใน 2 ลักษณะ คือ

1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดโดยตรง เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งส่งเสริมกระบวนการคิดของผู้เรียนโดยไม่คำนึงถึงการเรียนรู้ตามสาระรายวิชา ซึ่งนักศึกษาฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพครูจะจัดกิจกรรมนี้ในขั้นตอนการนำเข้าสู่บทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนากระบวนการคิดและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

1.2 การบูรณาการกระบวนการคิดกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งการเรียนรู้ตามรายวิชา เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในขั้นตอนการเรียนรู้ที่ผู้สอนคาดหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามสาระรายวิชา และได้นำเอากระบวนการคิดในระดับต่างๆ มาบูรณาการสอดแทรก โดยการวางแผนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดในการแสวงหาคำตอบตามรายวิชา

2. แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดเป็นวงจรต่อเนื่องกัน มีขั้นตอนดังนี้

2.1 การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนการเตรียมการก่อนการลงมือปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิด

2.2 การปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Action) เป็นขั้นตอนการนำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดไปสู่การปฏิบัติในชั้นเรียนเพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งผู้สอนต้องดำเนินการในลักษณะการเป็นแบบอย่างโดยใช้บุคลิกภาพหรือพฤติกรรมของผู้สอนในการแสดงออกถึงกระบวนการคิด

2.3 การสะท้อนคิด (Reflection) เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นหลังจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดแล้ว ผู้สอนจะทำการพิจารณาและตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างรอบคอบ เพื่อทำความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ แล้วนำไปสู่การพัฒนาหรือปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอน

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู สาขาวิชาบริหารธุรกิจ โดยผ่านการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ผลการวิจัยพบว่า มีลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดใน 2 ลักษณะ คือ

1.1 การจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดโดยตรงโดยไม่คำนึงถึงเนื้อหาสาระในรายวิชา มีการดำเนินการในชั้นนำเข้าสู่บทเรียนในการส่งเสริมคุณธรรมด้านต่างๆ ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ กิจกรรมที่นักศึกษาใช้ทุกคน คือ การใช้สื่อประกอบการเรียนรู้ร่วมกับการใช้คำถาม ซึ่งได้แก่กรณีตัวอย่างร่วมกับการกำหนดประเด็นปัญหา การใช้สื่อภาพเคลื่อนไหว รูปภาพ การเล่าข่าว เล่าเรื่อง เล่านิทาน และใช้กิจกรรมการฝึกคิดอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมกระบวนการคิด การเลือกใช้กิจกรรมต่างๆ ต้องคำนึงถึงระดับชั้น วัย และความสนใจของนักเรียน พัฒนาการทางสติปัญญาของนักเรียนตามช่วงชั้นจัดประสบการณ์ให้เหมาะสม ไม่ยากเกินไปตามวัยของนักเรียน การเลือกใช้สื่อที่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมจะช่วยให้เด็กเข้าใจได้ดีขึ้น การเอาใจใส่เด็กนักเรียนอย่างทั่วถึง การสอนในเรื่องต่างๆ ต้องคำนึงถึงประสบการณ์เดิมของนักเรียนและเปิดโอกาสให้ได้รับประสบการณ์ตรงก็จะเป็นการส่งเสริมกระบวนการคิดตามสติปัญญาของนักเรียน ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ของ Piaget (Piaget อ้างถึงใน ทิศนา ขมมณี, 2556, 64) เกี่ยวกับการพัฒนาการด้านความคิดของเด็กว่า การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะมีพัฒนาการไปตามวัยต่างๆ เป็นลำดับขั้น เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งเด็กให้ข้ามจากพัฒนาการขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง เพราะจะทำให้เกิดผลเสียแก่เด็ก ในส่วนกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดที่ต้อง

คำนึงถึงอีกข้อคือความสนใจของนักเรียน ดังที่ ทิศนา แหม่มณี (2557, 50-78) ได้กล่าวถึงยุคปัจจุบันว่า นักวิชาการได้มีการพัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้ให้สามารถตอบโจทย์ของสภาพสังคมในปัจจุบันที่ต้องการให้คนมีทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยเริ่มจากทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลข้อมูล ซึ่งความรู้ของผู้เรียนต้องมาจากสิ่งที่สนใจและความรู้เดิม สามารถใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนได้

1.2 ลักษณะที่ 2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการกับเนื้อหาสาระ ลักษณะการจัดกิจกรรมเป็นการสอดแทรกกระบวนการคิดไปพร้อมๆ การจัดการเรียนรู้เนื้อหาสาระในรายวิชา ซึ่งมีการดำเนินการในทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ ทั้งขั้นนำ ขั้นดำเนินการและขั้นสรุปบทวน กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดของนักศึกษาทุกคน พบว่า นักศึกษาจะการใช้การใช้คำถาม ซึ่งถือเป็นกิจกรรมหลักของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ร่วมกับกิจกรรมหรือเทคนิควิธีการสอนรูปแบบต่างๆ ใช้คำถามเป็นรายบุคคลเพื่อตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจ แล้วขยับสูงขึ้นเพื่อให้ได้ให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์หรือแสดงความคิดเห็นคำถามที่ใช้ต้องไม่ซับซ้อน อีกทั้งเป็นการกระตุ้นเร้าความสนใจ ตลอดจนการใช้คำถามเป็นรายกลุ่มซึ่งใช้เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดของนักเรียนทั้งชั้น ให้สมาชิกในกลุ่มได้เรียนรู้และทำงานร่วมกันในการหาคำตอบเป็นคำถามในระดับสูงขึ้นเพื่อฝึกการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า ประเภทของคำถามนั้นส่วนใหญ่ใช้แนวคิดของเบนจามินบลูม หรือ เทคนิคคำถาม 5W1H ซึ่งสอดคล้องกับ อาภรณ์ใจเที่ยง (2546, 182-185) ที่กล่าวว่า คำถามมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนการสอนเป็นการกระตุ้นความคิดของผู้เรียน หากผู้สอนสามารถใช้คำถามที่มีประสิทธิภาพ จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิด โดยเฉพาะประเภทคำถามของบลูม จะเป็นคำถามที่ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผลและคิดนำไปใช้ได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับ วิทย์ มูลคำ (2547, 19-24) ที่กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการคิด 5 ขั้นตอน การใช้คำถามในแต่ละขั้นตอนจะกระจายสิ่งที่กำหนดในแต่ละขั้นอย่างเป็นส่วนย่อยๆ โดยใช้คำถาม 5W1H เพราะเป็นการคิดตามกระบวนการเป็นการคิดเชิงลึก คิดอย่างละเอียด ตลอดจนเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผล และสามารถวิเคราะห์ข้อโต้แย้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้อง เทคนิคนี้จึงเป็นที่นิยมใช้

ส่วนการใช้กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ การใช้กรณีศึกษาหรือกรณีตัวอย่าง การเลือกใช้กิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ซึ่งมีทั้งข้อดี ข้อเสียในการส่งเสริมกระบวนการคิด ทั้งนี้ขึ้นกับกลุ่มนักเรียน เพราะบางกิจกรรมสามารถนำมาใช้ได้ดี บางกิจกรรมอาจใช้ไม่ได้ผล หลักสำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิด คือ ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้ลงมือทำกิจกรรม เน้นทักษะการแสวงหาความรู้ การค้นพบและการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ดังที่ คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543, 4-5) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนให้ดำเนินการให้สอดคล้องกับผู้เรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ สามารถพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ ศึกษา ค้นคว้า ทดลองและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความถนัด ความสนใจ ด้วยวิธีการ กระบวนการ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นไปตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้ดำเนินการจัดทำโครงการวิจัยและพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำรูปแบบการเรียนรู้ของครูต้นแบบมาวิจัยและพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้จากสถาบันการศึกษา ผลวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้ 9 รูปแบบ

ที่ให้การเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การฝึกทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การฝึกปฏิบัติจริงและการประยุกต์ใช้สามารถใช้ได้ผลดี ผลการเรียนรู้ของนักเรียนสูงขึ้นและสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้ของ สมศักดิ์ ภูวิภาดาธรรม (2544, 1-2) ที่กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า หลักการจัดการจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ให้มากที่สุด เน้นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองพร้อมที่จะปรับปรุงหรือพัฒนาตนเอง เน้นเรื่องความร่วมมือซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวัน และเน้นรูปแบบการเรียนรู้ (Learning in Styles) จัดได้ทั้งเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล

2. เพื่อสังเคราะห์หาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู สาขาวิชาบริหารธุรกิจ โดยผ่านการปฏิบัติการในชั้นเรียน ผลการสังเคราะห์พบว่า มีทั้งหมด 3 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติการจัดการเรียนรู้และการสะท้อนคิด คือ

2.1 การวางแผน (Plan) ในขั้นตอนนี้จะมีกิจกรรมย่อยที่ใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย การศึกษาทฤษฎี หลักการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคิด การวินิจฉัยผู้เรียน การสร้างเกณฑ์การตรวจสอบระดับการคิด และการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิด

2.2 การปฏิบัติการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ (Action) ในขั้นนี้เป็นการนำแผนมาสู่การปฏิบัติในชั้นเรียน ในขั้นนี้การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดจะใช้บุคลิกภาพ หรือพฤติกรรมของครูเป็นแบบอย่างต่อไปจะเป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทุกขั้นตอนจะมีการสอดแทรกกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิดในทุกขั้นตอนของการจัดการกิจกรรม และในระหว่างดำเนินการ จะมีการควบคุมตรวจสอบไปด้วย

2.3 การสะท้อนคิด (Reflection) เป็นการบันทึกหลังสอนถึงการจัดการกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมกระบวนการคิดว่าในขณะที่ดำเนินการมีเหตุการณ์อะไรบ้าง ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นอย่างไร ครูได้แก้ไขปัญหอย่างไร เอาข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาทบทวน และปรับปรุงเพื่อนำไปแก้ไขกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดในคราวต่อไป

จากผลการสังเคราะห์ที่ได้ จะมีความสอดคล้องกับระบบการเรียนการสอนของ Tyler (Tyler อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี 2556, 205) ที่ได้กำหนดองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนไว้ 3 ส่วน คือ จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน โดยข้อมูลจากการประเมินผลจะสามารถใช้เป็นข้อมูลป้อนกลับไปยังกิจกรรมการเรียนการสอน และจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนเพื่อปรับปรุง อีกทั้งผลการสังเคราะห์ที่ได้ยังมีความใกล้เคียงกับผลการสังเคราะห์รูปแบบการสอนของ ปณณัฐ กิจรุ่งเรือง (2554) ที่มีอยู่ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบและพัฒนา ขั้นตอนที่ 3 การนำรูปแบบการสอนไปใช้ และขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการสอนโดยใช้เพื่อส่งเสริมด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

สรุป

ลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู ใช้เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิด มีกิจกรรมใน 2 ลักษณะ คือ 1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดโดยตรง และ 2) การบูรณาการกระบวนการคิดกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งการเรียนรู้ตามรายวิชา ทั้งนี้จากการสังเคราะห์แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิด โดยผ่านการปฏิบัติการในชั้นเรียน พบว่ามี 3 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Action) และการสะท้อนคิด (Reflection) ซึ่งอาจปรับได้ตามความเหมาะสม แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดนี้ จุดเริ่มต้นอยู่ที่การศึกษาเอกสาร ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคิด เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการทำงานขั้นต่อไปและการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดของผู้เรียนนั้นไม่มีจุดสิ้นสุด เมื่อมีการสะท้อนคิดแล้วจะนำไปสู่การปรับปรุงเพื่อออกแบบการเรียนรู้ใหม่ไปเรื่อยๆ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดได้ข้อสรุปจากการจัดกิจกรรมที่หลากหลายไม่ได้เน้นเฉพาะกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หากนำไปประยุกต์ใช้อาจปรับเทคนิควิธีการที่เหมาะสมกับเนื้อหาสาระของกลุ่มสาระวิชาต่างๆ เพื่อให้การส่งเสริมการคิดเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คาดหวัง และควรคำนึงถึงระดับชั้นวัยและความสนใจของผู้เรียน ส่วนแนวทางที่ได้สังเคราะห์ออกมาเป็น 3 ขั้นตอน สามารถนำไปปรับใช้และเพิ่มรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนตามความเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยเพื่อหารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยม และระดับอาชีวศึกษา

2.2 ควรทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดให้กับนักศึกษาในกระบวนการวิชาต่างๆ ในระดับอุดมศึกษา

2.3 ควรทำวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการสอนที่ส่งเสริมกระบวนการคิด

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. (2543). *แนวทางการบริหารโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ทิตินา แชมมณี. (2546). การพัฒนากระบวนการคิด: แนวทางที่หลากหลายสำหรับครู. *วารสาร*

ราชบัณฑิตยสถาน. 28(1), 38-54.

ทิตินา แชมมณี. (2554). ทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ:

การบูรณาการในการจัดการเรียนรู้. *วารสารราชบัณฑิตยสถาน*. 36(2), 188-204.

ทิตินา แชมมณี. (2556). *รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ทีศนา แยมมณี. (2557). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.** (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริญญ์ กิจรุ่งเรือง. (2554). **การพัฒนารูปแบบการสอนโดยใช้กรณีศึกษาทางศาสตร์การเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาวิชาชีพครู.** วิทยานิพนธ์สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ. (2544). **การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการประเมินตามสภาพจริง.** กรุงเทพฯ: The Knowledge Center.
- สำนักมาตรฐานวิชาชีพ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2548). **มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา เอกสารวิชาการ ลำดับที่ 1/2548.** [เอกสารอัดสำเนา].
- สุวิทย์ มูลคำ. (2547). **กลยุทธ์การสอนคิดวิเคราะห์.** กรุงเทพฯ: ดวงกมลสมัย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2554). **การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน.** (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หน่วยพัฒนาการปฏิบัติงานวิชาชีพครู. (2557). **คู่มือการปฏิบัติงานวิชาชีพครู.** เชียงใหม่: หน่วยฝึกปฏิบัติงาน วิชาชีพครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อารมณ์ ใจเที่ยง. (2546). **หลักการสอน.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Kemmis, S. & McTaggart, R. (1988). **The Action Research Planner.** (3rd ed.). Australia: Deakin University Press.